

طراحی دوره آموزش مامایی قانونی در راستای ارتقا صلاحیت های حرفه ای دانشجویان مامایی: پروتکل مطالعه

نویسندگان: لیلا اسدی، فریده خاوری، فاطمه کشمیری
دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد

بیان مساله

- ارتقای کیفیت آموزش در علوم پزشکی همواره مورد توجه بوده و روز به روز نیز اهمیت بیشتری پیدا می کند. سیستم مراقبت بهداشتی امروزه بسیار پویا است و روش های سنتی آموزشی چالش برانگیز هستند (۱).
- دستیابی به استانداردهای حرفه ای در علوم پزشکی و از جمله در حرفه مامایی از طریق حصول اهداف مهارت تئوری و بالینی حرفه صورت میگیرد (۲).
- حرفه مامایی یک حرفه مبتنی بر عملکرد شناخته شده است و این در حالی است که بسیاری از تحقیقات از فاصله بین تئوری و عمل در بالین سخن میگویند (۳).
- از اولین نیازهای آموزشی، اتخاذ سیاست ها و روش های نوین به منظور توانمندسازی و بهبود عملکرد ماماها می باشد.
- با توجه به اینکه هدف مامایی ارتقاء سلامت مادر و نوزاد است، آموزش این گروه، دارای اهمیت ویژه ای است (۵).

بیان مساله

■ کار تیمی ماما را وابسته به تخصص های دیگر کرده و باعث ایجاد مسئولیت های شغلی بیشتری شده فلذا حرفه مامایی را پرمخاطره تر کرده است (۶).

■ در این راستا آموزش مسائل قانونی به صورت کاربردی و متناسب با نیاز فراگیران در ارائه کنندگان خدمات بهداشتی و درمانی اهمیت و جایگاه ویژه ای پیدا می کند.

■ دانشگاهها موظف به تربیت افرادی هستند که توانایی کافی برای پیش گیری، درمان و ارتقاء بهداشت در جامعه داشته باشند (۳) و با انجام وظایف خود با تکیه بر اصول علمی، صحیح و قانونی از بروز خطا تا حد امکان پیشگیری نموده و با انجام فعالیت های قانون مدارنه محیطی امن برای خود و مددجویان فراهم نمایند.

■ در رابطه با آموزش مامایی، با توجه به مسئولیت های قانونی گسترده ماماها در امر مراقبت های دوران بارداری و زایمان، این سؤال مطرح شد که آیا ماماها، مهارت های لازم را در خلال آموزش علوم اختصاصی کسب نموده اند؟ آیا به آموزشی که متضمن بیشترین توسعه قابلیت ها و قدرت هایشان می شود، دسترسی داشته اند؟

ضرورت مطالعه

■ در حال حاضر آموزش مسایل قانونی در حرفه مامایی در مقطع کاردانی و کارشناسی در قالب واحد درسی با عنوان ” حقوق و پزشکی قانونی در مامایی ” به صورت ۲ واحد تئوری و ۱ واحد عملی با هدف آشنایی با موضوعات پزشکی قانونی و حقوقی در ارتباط با حرفه مامایی و تکلیف و وظایف ماما در دانشگاه های علوم پزشکی کشور انجام میگردد.

■ با توجه به این موضوع که ارائه هرچه بهتر این واحد درسی ملزم به وجود همکاری های متقابل بین مراکز پزشکی قانونی و دانشکده های مامایی علوم پزشکی کشور می باشد و از سویی دیگر با توجه به تداخل حضور دانشجویان مراکز و رشته های مختلف از قبیل رشته حقوق و مامایی دانشگاه آزاد و سراسری در مراکز پزشکی قانونی، محدود بودن فضای فیزیکی مراکز و عدم توانایی آموزش کافی این مراکز به دلیل تعداد بالای فراگیران و تعداد بالای مراجعین این مراکز و گاهی عدم همکاری سازمان های مربوطه، این واحد درسی نتوانسته خواسته آموزشی فراگیران را به نحو احسن پاسخگو باشد و دانشجویان به صورت کافی مواجهه با کیس واقعی نداشته و لذا مهارت تجزیه و تحلیل انتقادی در ارتباط با برخورد با موارد بالینی را به نحو احسن به دلیل فضای محدود مراکز پزشکی قانونی کسب نمی شود .

اهمیت موضوع

- از دید محققین آموزشی، یکی از راه های ارتقای کیفیت آموزش داشتن بینش کافی نسبت به نحوه یادگیری فراگیران می باشد همچنین به کارگیری گستره وسیعی از فعالیت ها و استراتژی های آموزشی، کیفیت بهتر آموزش را تضمین می کند (۷ و ۸).
- از همین رو به نظر میرسد فعالیت های یاددهی و یادگیری باید سمت و سوی کاربردی کردن دانسته ها داشته باشد (۹).
- به کارگیری برنامه درسی و روش های نوین آموزشی در دانشگاه های دنیا و در رشته های مختلف آموزشی نیز در راستای همین هدف صورت می گیرد (۱۰).
- برخی پژوهشگران معتقدند به دلیل ماهیت چند بعدی بودن مفهوم مراقبت، می توان از طریق آموزش هدف دار و دانشجو محور ارزش های بالینی و تئوری آن را در طول دوره های آموزشی تحقق بخشید (۱۱).
- در تمامی روش های آموزشی هر چه فراگیر بیشتر در فرآیند یادگیری مشارکت کند، بیشتر یاد می گیرد.

- توانمندسازی دانشجو جهت آموختن مستقل و آموزش دانشجو محور به جای معلم محور در مطالعات آموزش ترکیبی حضوری و غیرحضوری نتایج ارتقای یادگیری را در رشته های علوم پزشکی در ایران در بر داشته است (۱۲).
- پژوهش ها در حیطه آموزش پزشکی نشان می دهد که آموزش اخلاق، قوانین و مقررات باید به جای تئوری و سخنرانی های منفعل، مبتنی بر مشارکت فعال فراگیر و مسائل بالینی باشد.
- انتظار می رود چنین رویکرد یادگیری فعال، موجب افزایش دانش و مهارت های کاربردی در حیطه اخلاق در دانشجویان شود. اخیراً، انواع روش های شبیه سازی به عنوان یکی از مهمترین استراتژی های آموزشی دانشجو محور کارآمد در بسیاری از زمینه ای آموزشی در حال استفاده است (۱۴).
- به کارگیری موارد بالینی و سناریو در حرف پزشکی می تواند منجر به گسترش دانش، مهارت و عملکرد انتقادی و تحلیلی، اعتماد به نفس و رضایت فراگیران گردد. در این روش فراگیران از طریق تجزیه و تحلیل به سطوح بالای تفکر انتقادی دست می یابند و مهارت های جدید حرفه ای را کسب می کنند (۱۵).

ضرورت پژوهش

■ با توجه به اینکه آموزش موارد اخلاقی و قانونی نیازمند عملکرد تحلیل و انتقادی در فراگیران می باشد لذا با توجه به اینکه روش آموزشی سناریو مجبور موجب دستیابی به سطوح بالای تفکر انتقادی میگردد، در این پژوهش از روش آموزشی سناریو نویسی جهت آموزش دانشجویان استفاده خواهد شد.

■ همچنین در این رابطه پژوهش ها نشان می دهد در روش آموزشی میتنی بر سناریو، دانش کسب شده ماندگارتر است و دانشجو سریع تر به مهارت مورد نظر دست یافته و فراگیران رضایت بیشتری از این روش دارند (۱۶).

هدف مطالعه

■ هدف از پژوهش حاضر طراحی، اجرا و ارزشیابی دوره آموزش مامایی قانونی مبتنی بر سناریو بر استدلال و حساسیت اخلاقی دانشجویان مامایی می باشد.

- نوع پژوهش: توسعه ای
- محیط پژوهش: دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد
- جامعه پژوهش: دانشجویان مامایی دارای معیار ورود به مطالعه

■ ملاحظات اخلاقی: مطالعه حاضر پروتکل یک مطالعه توسعه ای است که دارای تاییدیه از مرکز ملی تحقیقات راهبردی آموزش پزشکی کشور (نصر) و کد اخلاق از سامانه اخلاق زیستی (IR.SSU.REC.1399.209) می باشد.

روش کار

- پژوهش حاضر در دو نیمسال در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی یزد انجام شد.
- افراد شرکت کننده در مطالعه شامل دانشجویان کارشناسی پیوسته و ناپیوسته مامایی به تعداد که واحد تئوری حقوق و پزشکی قانونی را گذرانده اند، بودند که به روش سرشماری وارد مطالعه شدند.
- پس از کسب مجوزهای مربوطه و معرفی نامه از معاونت پژوهشی دانشگاه و ارائه مجوز به ریاست دانشکده پرستاری و مامایی اقدام به انجام طرح شد.
- ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه های مشخصات دموگرافیک، حساسیت اخلاقی و استدلال اخلاقی می باشد.

روش اجرا

- ابتدا در مرحله آماده سازی، آشنا سازی فراگیران با روش، نحوه اجرای دوره و طراحی سناریو صورت گرفت.
- دانشجویان به گروه های ۵-۶ نفره تقسیم شدند و پرسشنامه های مشخصات دموگرافیک و حساسیت و استدلال اخلاقی را تکمیل نمودند.
- جهت همسان نمودن دانش دانشجویان، محتوای آموزشی پیش نیاز دوره با استفاده از نرم افزار استوری لاین تهیه و حداقل یک هفته قبل از برگزاری دوره در اختیار فراگیران قرار گرفت.
- انتخاب عناوین دوره آموزشی با تایید نهایی حداقل ۳ نفر از اساتید صاحب نظر در مامایی قانونی به صورت پنل تخصصی انجام شد. طرح درس دوره پس از نگارش توسط یکی از مجریان طرح پژوهشی که دارای تحصیلات در مقطع دکتری تخصصی در رشته آموزش پزشکی می باشد و مدیر مرکز آموزش پزشکی دانشگاه می باشند، مورد تایید قرار گرفت.
- دوره آموزشی مذکور به صورت ۵ جلسه ۹۰ دقیقه ای مبتنی بر سناریو طراحی شد.

برنامه جلسات

- در ابتدای هر جلسه بحث گروهی مرتبط با موضوع در گروه های از پیش تعیین شده ۵-۶ نفره با محوریت سناریو نویسی برگزار شد. بدین صورت که اعضای گروه در مدت زمان بیست دقیقه ای موظف به طراحی سناریو مرتبط با موضوع جلسه با رعایت کلیه اصول سناریو نویسی بود و پس از تهیه یک سناریو توسط گروه ها، اعضای گروه های به ایفای نقش سناریو پرداختند.
- به دانشجویان جهت ایفای نقش سناریو خود ۲۰-۱۵ دقیقه زمان داده می شود. پس از ارائه سناریو سایر دانشجویان با انجام مباحثه در بحث مشارکت می کنند، مدیریت بحث های دانشجویان به عهده تسهیلگر (مدرس) است. بعد از اتمام مباحثه در مدت زمان حداکثر ۱۵ دقیقه، تسهیلگر نتایج گفتگو را جمع بندی می نمایند خروجی ها را اعلام می کند، نکات کلیدی را مرور کرده، نظرات و پیشنهادات جالب و احساسات گروه در رابطه با مسایل را منعکس می نماید.
- در نهایت نظرات و تحلیل های اخلاقی اعضای گروه ها با همکاری مدرس مربوطه جمع بندی شد. گزارش نهایی هر جلسه بصورت مکتوب در اختیار دانشجویان قرار گرفت و از دانشجویان خواسته می شد تا نظراتشان را در جلسه آینده بیان کنند. در جلسه پایانی ارزیابی حساسیت و استدلال اخلاقی دانشجویان و ارزشیابی دوره مذکور با استفاده از روش آزمون ویژگی کلیدی انجام شد.

ابزار پژوهش

■ حساسیت اخلاق با استفاده از پرسشنامه حساسیت اخلاقی MSQ بررسی شد.

■ پرسشنامه حساسیت اخلاقی در تصمیم گیری توسط kim lutzen در کشور سوئد در سال ۱۹۹۴ تدوین شد. اعتبار این پرسشنامه در ایران توسط حسن پور و همکاران در کرمان بررسی و پایایی آن ۸۱ درصد به دست آمد پایایی پرسشنامه نیز توسط ایزدی و همکاران مورد بررسی و ضریب آلفای کرونباخ ۸۰ درصد بدست آمد.

■ دارای ۳۰ سوال است که طی مراحل فارسی سازی طبق فرهنگ کشور به ۲۵ سوال تقلیل یافت پرسشنامه مذکور وضعیت تصمیم گیری اخلاقی را در هنگام ارائه خدمات بالینی محاسبه می کند و امتیاز هر سوال به صورت لیکرت از کاملاً موافق (۷ امتیاز) تا کاملاً مخالف (۱ امتیاز) لحاظ می گردد. بیشترین امتیاز فرد ۲۱۰ و کمترین امتیاز ۳۰ می باشد.

■ پرسشنامه دارای ۶ بعد: ۱-میزان احترام به استقلال مددجو ۲-میزان آگاهی از نحوه ارتباط با بیمار ۳-میزان دانش حرفه ای ۴-تجربه مشکلات و کشمکش های اخلاقی ۵-به کارگیری مفاهیم اخلاقی در تصمیم گیری های اخلاقی ۶-صداقت و خیرخواهی می باشد(۲۳).

ابزار پژوهش

- استدلال اخلاقی توسط فرم کوتاه پرسشنامه استدلال اخلاقی رست (۱۹۷۳) که توسط رست و همکارانش در دو نسخه ی فرم بلند و فرم کوتاه ارائه گردیده است، ارزیابی شد.
- فرم کوتاه آزمون استدلال اخلاقی شامل سه داستان می باشد . این داستانها معماهای اخلاقی هستند و آزمودنی پس از هر داستان، باید موارد درخواست شده را پاسخ گوید. فرم کوتاه آزمون استدلال اخلاقی در پژوهشی بوسیله کدیور مورد استفاده قرار گرفته است. در این آزمون که شامل داستانهای درباره ی مسائل اجتماعی است، بعد از هر داستان سوالهایی مطرح شده است که پاسخ درست با نادرستی ندارند، بلکه تنها نظر و عقیده آزمودنی را درباره آن سؤالات جویا شده است.
- کدیور (۱۳۷۵) در پژوهشی ضریب پایایی این آزمون را با استفاده از روش باز آزمایی ۸۳٪ محاسبه کرده است (۲۵). در پژوهش مرادی (۱۳۹۵) اعتبار پرسشنامه و آلفای کرونباخ ۷۷ درصد محاسبه گردید که نشانگر اعتبار خوب مقیاس قضاوت اخلاقی است. طیف مورد استفاده در پرسشنامه بر اساس طیف پنج گزینه ای لیکرت (۵-۱) می باشد (شامل: خیلی کم، کم، تا اندازهای، زیاد و خیلی زیاد) در جدول زیر نشان داده شده است (۲۴).

یافته ها

- به کارگیری موارد بالینی و سناریو در حرف پزشکی می تواند منجر به گسترش دانش، مهارت و عملکرد انتقادی و تحلیلی و رضایت فراگیران گردد.
- در این روش فراگیران از طریق تجزیه و تحلیل به سطوح بالای تفکر انتقادی دست می یابند و مهارت های جدید حرفه ای را کسب می کنند.
- لذا با توجه به اینکه آموزش موارد اخلاقی و قانونی نیازمند عملکرد تحلیل و انتقادی در فراگیران می باشد، به نظر میرسد طراحی دوره مذکور با تاکید بر سناریو نویسی، نقد و تحلیل انتقادی موجب ارتقا صلاحیت های حرفه ای دانشجویان مامایی گردد.
- در این مقاله پروتکل اجرای دوره آموزشی تبیین گردید که نتایج آن پس از اجرا در اختیار پژوهشگران قرار خواهد گرفت.

نتیجه گیری

■ پس از طراحی و برگزاری دوره آموزشی مذکور انتظار می رود در صورت دستیابی به نتایج مطلوب منطبق بر اهداف، نتایج حاصل از طرح در اختیار برنامه ریزان گروه مامایی و ریاست کارگروه قطب مامایی ارائه خواهد شد تا برگزاری دوره در ترم های آتی در برنامه آموزشی دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد و سایر دانشگاه ها جهت ارتقا صلاحیت های حرفه ای دانشجویان مامایی از طریق ارتقا حساسیت اخلاقی و استدلال اخلاقی دانشجویان مامایی تلاش شود.